

שלוש המצות שבלייל הסדר

שוע"ר סי' תנח

יב לכתחלה הידור מצוה הוא שכל הג' מצות יהיו שלימות בשעה שמביאין אותן על השולחן.

שוע"ר סי' תעג

לו נאמר תאכל עליו מצות לחם עוני, ודרשו חכמים שעונין עליו דברים הרבה, ומתוך שנאמר לחם עני חסר וא"ו דרשו חכמים לחם עני, מה דרכו של עני בפרוסה אף כאן בפרוסה, שהמצה שיוצא בה ידי חובתו לא תהיה שלימה אלא פרוסה, ועליה יאמר ההגדה.

טור סי' תעה

כתב רב אלפס שאין צריך אלא ב' מצות, אחת פרוסה לשנים ומברך על חציה המוציא ועל אכילת מצה, וחציה הב' לאפיקומן, והשלימה לכריכה. וכן כתבו קצת הגאונים. ובחילוף מנהגים כתוב אנשי ב[ב]ל כשחל פסח בשבת מניח פרוסה בין ב' השלימות, וכשחל בחול מביא פרוסה ושלימה ומברך עליה ב' ברכות. ואנשי ארץ ישראל, בין בחול בין בשבת מניחין פרוסה על השלימה ומברך על השלימה ב' ברכות. וכן חילק בעל הלכות גדולות, שכתב והיכא דמיקלע פסחא בליל שבת בוצע על תרתין ופרוסה. והתוספות כתבו שצריך לעשות ג' כדפרישית. וכן כתב רב עמרם. ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל.

שוע"ר סי' תעה

ג אעפ"י שבכל יום טוב חייב האדם לבצוע על לחם משנה ... מכל מקום בליל פסח יש אומרים שאין צריך כי אם אחת ומחצה, לפי שמה שדרשו חכמים ממה שכתוב לחם עני חסר וא"ו, שתהא המצה פרוסה, כדרכו של עני, לא דרשו אלא לגרוע מלחם משנה, שאחת מהם לא תהיה שלימה. ויש אומרים שלא דרשו אלא להוסיף על לחם משנה, שמלבד ב' מצות שלימות שצריך לבצוע עליהן כמו בשאר יום טוב, צריך להיות עוד פרוסה אחת משום לחם עני. וכן המנהג פשוט.

ד וצריך שיאחזו שתי השלימות בידו בשעת ברכת המוציא, והפרוסה תהיה בין שתי השלימות. ולא יניח הפרוסה מלמעלה, לפי שבתחלה צריך לברך המוציא ואחר כך על אכילת מצה, וברכת המוציא היא על השלימה, וברכת על אכילת מצה היא על הפרוסה שהיא לחם עני, ואם הפרוסה תהיה מלמעלה יצטרך לעבור על המצות כשיברך המוציא בתחלה.

ה ולאחר שגמר ברכת המוציא יש להשמיט השלישית השלימה מן ידו, ויאחזו בפרוסה מלמטה ובהעליונה מלמעלה, ויברך על אכילת מצה. אבל לא ישמיט מידו מצה השלימה העליונה קודם ברכת על אכילת מצה, ואין צריך לומר שלא יבצע ממנה כלום עד לאחר גמר ברכת על אכילת מצה, לפי שיש אומרים שברכת המוציא היא על הפרוסה שהיא לחם עני, וברכת על אכילת מצה היא על השלימה. לפיכך טוב לצאת ידי שניהם, ולברך בתחלה שתי ברכות אלו ואחר כך יבצע כזית מהעליונה השלימה וכזית מהפרוסה.

ואף על פי שבשביל ברכת המוציא בלבד אין צריך לבצוע כזית מעיקר הדין, אלא אפילו כל שהוא יכול לברך המוציא. מכל מקום כיון שבשביל ברכת אכילת מצה צריך לבצוע כזית, שעל פחות מכזית אינו יכול לברך, שאינו יוצא ידי חובתו בפחות מכזית, ואם כן להאומרים שברכת על אכילת מצה היא על השלימה העליונה צריך לבצוע ממנה כזית, ולסברא הראשונה (שהיא עיקר) שברכת על אכילת מצה היא על הפרוסה צריך לבצוע כזית מן הפרוסה, לפיכך לצאת ידי שניהם צריך לבצוע כזית מזו וכזית מזו.

שוע"ר סי' תפב

ד מי שאין לו לשני הלילות רק שלש מצות בלבד ... וישתיירו לו שתי מצות שלימות ללחם משנה לליל ב' ... יש אומרים שגם ברכת המוציא היא על הפרוסה ... ולכתחלה יש לעשות בכל מצה מצוה אחת.

ז מי שאין לו רק שלש מצות שמורות לשני הלילות ... וישתיירו לו מצה אחת ומחצה לליל שני, ויברך המוציא ועל אכילת מצה על הפרוסה ... כיון שהוא שעת הדחק יש לסמוך על האומרים שבליל פסח אין צריך לחם משנה שלימות.

לקוטי טעמים ומנהגים

בג' מצות. שאלו אנשי קירואן למר רב שרירא גאון למה לוקחין ג' מצות בלילי פסחים לא פחות ולא יותר, והשיב להם רמז מן התורה הוא לג' סאין שאמר אברהם לשרה לעשות מהם עגות כו', וגמירי אותו זמן פסח הי', וי"א זכר לג' הררי עולם אברהם יצחק ויעקב (מעשה רוקח טז, נח).

י"א דברכת המוציא היא על השלמה וברכת על אכילת מצה על הפרוסה (רש"י, רשב"ם, ר"י ורא"ש בפסחים קטז, א. וכן עיקר), וי"א להיפך (סמ"ג. ראב"ן. תוס' ושאר גאונים כמ"ש בהגהות מיימוניות סוף הל' חמץ ומצה), ולצאת ידי שניהם אוחזו שתיים בידו (שו"ע רבנו סתע"ה ס"ה. וראה בפמ"ג משי"ז סק"ב).